ROVANIEMEN HOVIOIKEUS
Valtakatu 10-12, 96200 Rovaniemi
Puh. 029 564 1800, Fax 029 564 1850
rovaniemi.ho@oikeus.fi

4.5.2017 19/2017

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi
Mikko.Monto@eduskunta.fi

Viite Lausuntopyyntönne 18.4.2017

Asia Rovaniemen hovioikeuden lausunto julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018 – 2021

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Rovaniemen hovioikeudelta lausuntoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018 – 2021. Lausuntopyynnölle asetettua määräaikaa on 28.4.2017 (puhelinkeskustelu Monto/Gyldén) pidennetty 4.5.2017 kello 14.00 saakka.

Julkisen talouden suunnitelmassa muun muassa todetaan, että oikeusministeriön pääluokassa määrärahat laskevat kehyskauden aikana 914 miljoonasta eurosta 865 miljoonaan euroon, mikä johtuu muun muassa vaalimenojen vuosittaisista muutoksista, säästöjen kasvusta ja ICT-hankkeiden valmistumisesta. Toimintaa sopeutetaan tiukentuvaan talouteen hallitusohjelmassa päätetyillä säästötoimenpiteillä, ulosottotoimen rakenneuudistuksella, hallinnonalan tietojärjestelmiä kehittämällä ja oikeudenhoidon kehittämisohjelman toimenpiteillä. Oikeusministeriön hallinnonalalla on käynnissä kuusi laajaa tietohallinnon kehittämishanketta toiminnan uudistamiseksi ICT:n avulla. Hankkeilla on tarkoitus tehostaa tuomioistuinten, syyttäjälaitoksen, ulosottolaitoksen, Rikosseuraamuslaitoksen ja Oikeusrekisterikeskuksen toimintaa sekä ottaa kaikissa organisaatioissa käyttöön toimisto- ja viestintäjärjestelminä valtion yhteiset niin sanotut valtavirtatuotteet. Lisärahoitus näiden tietojärjestelmien kehittämiseen on 18 miljoonaa euroa vuosina 2018—2019.

Hovioikeus lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Oikeusministeriön hallinnonalan määrärahat suhteessa sen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja merkitykseen ovat erittäin pienet. Koko hallinnonalan osuus valtion menoista on alle 2 prosenttia. Tuomioistuinten ja oikeusavun määrärahojen osuus oikeusministeriön hallinnonalan menoista on alle puolet ja valtion menoista ainoastaan alle 0,8 prosenttia. Kuitenkin tuomioistuinten rooli esimerkiksi perustuslain mukaisten perusoikeuksien turvaamisessa on merkittävä. Oikeusjärjestelmän ja tuomioistuinten toiminnalla tai toimimattomuudella on erittäin merkittävä vaikutus myös koko yhteiskunnan ja kansantalouden kehitykselle.

Oikeuslaitoksen käytettävissä oleviin määrärahoihin kohdistuu merkittäviä vähentämispaineita. Näihin haasteisiin pyritään vastaamaan muun muassa vuosille 2013 – 2025 laaditulla oikeudenhoidon uudistamisohjelmalla. Ohjelmaan sisältyvillä horisontaalisilla ehdotuksilla on tarkoitus parantaa oikeusturvaa vaikuttamalla aineellisen lainsäädännön selkeyteen ja lisäämällä erilaisin sähköisin menetelmin asioinnin sujuvuutta. Ohjelma sisältää myös sektorikohtaisia ehdotuksia esimerkiksi oikeushallinnon ja tuomioistuinlinjojen rakenteista, tuomioistuinten määristä ja tuomiopiireistä, asioiden keskittämisestä, menettelyistä ja kokoonpanoista, osaamisesta ja henkilöstöstä sekä maksuista. Osa ehdotuksista on jo toteutettu.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan sisältyvät hankkeet ovat oikeansuuntaisia. Hankkeista ja niiden toteutuksesta kuitenkin heijastuu, että yksittäisiä hankkeita viedään eteenpäin liian kovalla kiireellä ja niiden vaikutuksia ei ole selvitetty riittävällä tavalla. Lisäksi hankkeissa ei aina oteta huomioon uudistamisohjelmaa kokonaisuutena ja asioita voidaan tehdä ikään kuin väärässä järjestyksessä.

Tuomioistuimet jäivät pitkän aikaa jälkeen muun yhteiskunnan ICT-kehityksestä. On erittäin tervetullutta, että tuomioistuinten toimintaa ollaan kehittämässä muun muassa lukuisilla ICT-hankkeilla, joiden pyrkimyksenä on tuomioistuinten toiminnan ja työtapojen kehittäminen. Tuomioistuimissa on kuitenkin kokemusta myös ICT-hankkeista, jotka eivät lopulta vaikuta tuomioistuinten työmääriin tai niiden vaikutus on hyvin vähäinen. On myös tapauksia, joissa kehittämistyön tuloksena tuomioistuinten työmäärä on lisääntynyt. Yksi esimerkki tällaisesta ICT-hankkeesta on rikostuomiosovellus Ritun käyttöönotto vuonna 2013. Ritun käyttöönotto oli kaikkinensa hyvin ongelmallinen. Erityisesti alkuvaiheessa se lisäsi tuomioistuinten työmääriä ja jopa hankaloitti työskentelyä.

On selvää, että kaikkia ICT-hankkeita ei saada toteutettua suunnitelluissa aikatauluissa. Hyvä esimerkki tästä on yleisten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen keskeisin hanke, aineistopankkihanke AIPA, jonka tavoiteaikatauluja on jouduttu siirtämään useaan otteeseen ja tullaan todennäköisesti vieläkin siirtämään usealla vuodella. AIPA-hankkeen päätavoitteena on luoda yhtenäinen järjestelmä, jossa syyttäjänvirastot ja yleiset tuomioistuimet käsittelevät sähköisesti kaikki lainkäyttöasioita koskevat toimintonsa asian vireille tulosta sen ratkaisemiseen ja arkistointiin saakka.

Tiukoissa aikatauluissa uudet tietojärjestelmät joudutaan ottamaan käyttöön liian keskeneräisinä. Mitä nopeammin uudistukset joudutaan toteuttamaan, sitä keskeneräisempiä käyttöönotettavat järjestelmät ovat ja sitä hankalampaa niiden käyttäminen on. Tämä vaikuttaa siten, että hankkeet ja järjestelmät työllistävät tuomioistuinten henkilökuntaa ainakin alkuvaiheessa aiempaa enemmän ja hankkeille suunniteltujen säästövaikutusten toteutuminen siirtyy usealla vuodella.

Toimiva tuomioistuinverkosto vaikuttaa omalta osaltaan siihen, että myös muita oikeuspalveluita on saatavissa tasapuolisesti ympäri maan. Tuomioistuinpalveluiden häviämisen myötä pienillä paikkakunnilla myös muiden oikeuspalveluiden, kuten asianajajien ja julkisen oikeusavun, saatavuus tulee hyvin todennäköisesti heikkenemään. Ratkaisuksi on esitetty, että asiakas voisi olla yhteydessä toisella paikkakunnalla olevaan asianajajaansa tai oikeusavustajaansa vi-

deoneuvotteluyhteyden välityksellä. Päämiesten ja avustajien välinen yhteydenpito ja merkittävä videokuulemisten lisääminen tuomioistuimissa vaativat erittäin kattavaa yhteispalvelupisteiden ja videoneuvottelulaitteiden verkostoa esimerkiksi ympäri Lappia ja Kainuuta. Verkoston rakentaminen edellyttää taloudellista panostamista ja henkilökuntaa hoitamaan verkostoa. Yhteispalvelupisteiden ja videoneuvottelulaitteiden verkosto tulee rakentaa haja-asutusalueille valmiiksi ennen kuin tuomioistuinverkostoa harvennetaan.

Tuomioistuinten toimintaan kohdistuu tällä hetkellä valtava määrä erilaisia kehittämishankkeita. Vaikka hankkeiden odotetaan tehostavan tuomioistuinten toimintaa, ne yleensä lisäävät tuomioistuinten työmäärää kehittämis- ja käyttöönottovaiheessa, ennen kuin hankkeista saatavat edut alkavat vaikuttaa. Työmäärän lisäys hoidetaan tuomioistuimissa muiden virkatehtävien ohessa.

Taipumuksena ja käytäntönä on ollut, että tuomioistuinten henkilökunnan määrä sovitetaan kehittämishankkeiden seurauksena ennakoitavien työmäärien mukaiseksi jo ennen kuin muutokset ovat vaikuttaneet työmäärään. Resursseja siis vähennetään liian aikaisin ennen kuin uudistusten tosiasialliset vaikutukset ovat nähtävissä. Ongelmallista on myös se, että kehittämishankkeiden seurauksena resursseja vähennettäessä kaikilta yksiköiltä vähennetään resursseja niiden toiminnan laajuuteen nähden samassa suhteessa ottamatta huomioon esimerkiksi eri yksiköiden tosiasiallista työtilannetta.

Presidentti Marianne Wagner-Prenner

Kansliapäällikkö Hannu Gyldén